

БІБЛІОТЕКА ВЧИТЕЛЯ

В.М. Когут, Н.М. Демчук

**УРОКИ
УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ**

5 клас

Посібник для вчителя

ТЕРНОПІЛЬ
НАВЧАЛЬНА КНИГА — БОГДАН

УДК 81'1.075.3
ББК 74.268.1Укр
К 57

Серію засновано в 2007 році

Рецензент:
методист Тернопільського обласного комунального
інституту післядипломної педагогічної освіти
Кондирєва Майя Миколаївна

Когут В.М.

К 57 Уроки української літератури : 5 клас. Посібник для вчителя / В.М. Когут, Н.М. Демчук. — Тернопіль : Навчальна книга — Богдан, 2013. — 264. — (Серія «Бібліотека вчителя»).

ISBN 978-966-10-1765-7 (серія)

ISBN 978-966-10-3543-9

У посібнику подано методичні рекомендації для проведення уроків з української літератури у 5 класі відповідно до чинної навчальної програми Міністерства освіти і науки України та підручника «Українська література. 5 клас» Л.Т. Коваленко.

Представлені матеріали і розроблений зміст уроків допоможуть учителю творчо підготуватися до кожного заняття, зробити їх цікавими та насиченими.

Для зручності у використанні уроки подано на відірваних аркушах. До кожного уроку відведено місце для доповнень, змін, уточнень, творчих доробок учителя.

Для учителів-філологів, студентів педагогічних навчальних закладів.

УДК 81'1.075.3
ББК 74.268.1Укр

*Охороняється законом про авторське право.
Жодна частина цього видання не може бути відтворена
в будь-якому вигляді без дозволу автора чи видавництва.*

ISBN 978-966-10-1765-7 (серія)
ISBN 978-966-10-3543-9

© Навчальна книга — Богдан, 2013

КАЛЕНДАРНО-ТЕМАТИЧНЕ ПЛАНУВАННЯ

Усього — 70 год. На тиждень — 2 год.
 Текстуальне вивчення творів — 51 год. (у тому числі розвиток мовлення — 4 год.).
 Повторення та узагальнення — 2 год. Література рідного краю — 4 год.
 Позакласне читання — 4 год. Виразне читання — 2 год.
 Резервний час — 7 год. (з них контроль навчальних досягнень — 5 год.,
 вивчення творчості І. Франка — 1 год.)

Форми контролю	І семестр		ІІ семестр	
	К-сть	Дата	К-сть	Дата
Розвиток зв'язного мовлення:				
• усно	1		1	
• письмово	1		1	
Уроки позакласного читання	2		2	
Уроки виразного читання	1		1	
Література рідного краю	2		2	
Контрольні класні письмові твори	—		1	
Контрольні роботи	3		2	

№ поряд.	Зміст навчального матеріалу	К-сть год.	№ стор.	Дата
І семестр				
Вступ (1 година)				
1	Вступ. Слово в житті людини. Краса світу і людської душі в художньому слові. Обране слово — першоеlement літератури. Початок словесного мистецтва: фольклор і літописи. Художня література як мистецтво слова. Види мистецтва.	1	7	
Світ фантазії, мудрості (27 годин)				
2	Міфи і легенди українців: «Берегиня», «Дажбог». Первісні уявлення про всесвіт і людину.	1	11	
3	Легенди українців: «Про зоряний Віз», «Чому пес живе коло людини?», «Неопалима купина», «Як виникли Карпати?», «Чому в морі є перли і мушлі?». Реальні та фантастичні елементи людської поведінки. Добро і зло, їхня роль у житті.	1	15	
4	Народні перекази: «Білгородський кисіль», «Прийом у запорожців», «Ой Морозе-Морозенку». Лицарство та відвага запорозьких козаків.	1	19	
5	Позакласне читання № 1. Українські народні легенди та перекази.	1	23	
6	Література рідного краю № 1. Легенди та перекази Тернопілля, їх тематичне розмаїття	1	27	
7	Урок-вікторина за змістом українських міфів, легенд та переказів.	1	33	
8	Контрольна робота №1 (тестові завдання). Вступ. Світ фантазії, мудрості. Міфи і легенди українців. Народні перекази.	1	37	

9	Народні казки. Тематика народних казок, їхні різновиди (про звірів, фантастичні, пригодницькі тощо). «Про правду і кривду».	1	41	
10	Казка «Про правду і кривду». Народне уявлення про добро і зло в казці.	1	45	
11	«Мудра дівчина». Побудова казки (зачин, основна частина, кінцівка). Яскравий національний колорит казки.	1	47	
12	Народна казка «Мудра дівчина». Характеристика казкових героїв.	1	51	
13	Казка «Ох». Аналіз фантастичного і реального, смішного і страшного, красивого і потворного в казках.	1	55	
14	Казка «Летючий корабель». Аналіз фантастичного і реального, смішного і страшного, красивого і потворного в казках.	1	59	
15	Контрольна робота № 2 (літературний диктант і відповіді на запитання). Світ фантазії, мудрості. Народні казки.	1	63	
16	Літературні казки. Особливості літературної казки, її відмінність від народної. І. Франко. Дитинство письменника. І. Франко — казкар (збірка «Коли ще звірі говорили»).	1	65	
17	Виразне читання № 1. Виразне читання епізодів казки «Фарбований лис» І. Франка.	1	69	
18	Зміст казки І. Франка «Фарбований Лис» Головні та другорядні персонажі.	1	75	
19	Образ Лиса, риси його характеру.	1	79	
20	Василь Королів-Старий. «Хуха-Моховинка». Короткі відомості про письменника і його фантастичні казки. Образи фантастичних істот, створені уявою автора на основі українського фольклору. Добро і зло в цих казках. Світлий, життєствердний погляд на світ.	1	83	
21	Розвиток усного мовлення № 1. Аналіз зовнішності (портрета) казкових істот. Наскрізний гуманізм казок.	1	87	
22	Позакласне читання № 2. Василь Королів-Старий. «Потерчата».	1	91	
23	Василь Симоненко. Цікава сторінка з життя митця. Казкова історія «Цар Плаксії та Лоскотон» і сучасне життя.	1	95	
24	Різні життєві позиції царя Плаксія і Лоскотона (песимістична й оптимістична).	1	99	
25	Повість-казка «Незвичайні пригоди Алі в країні Недоладії» сучасної дитячої письменниці Галини Малик. Елементи незвичайного в повісті. Символіка країни Недоладії та її мешканців.	1	103	
26	Морально-етичні проблеми в казці: добро і зло, відповідальність за свої вчинки, вміння долати перешкоди на шляху до мети.	1	107	
27	Своєрідність композиції, особливості мови повісті-казки «Незвичайні пригоди Алі в країні Недоладії».	1	111	
28	Розвиток писемного мовлення № 2. Написання продовження пригод Алі та її нових друзів у повісті-казці «Незвичайні пригоди Алі в країні Недоладії».	1	115	
29	Урок-вікторина за змістом літературних казок.	1	119	
30	Контрольна робота № 3 (тестові завдання і відповіді на запитання). Світ фантазії, мудрості. Літературні казки.	1	121	
31	Література рідного краю № 2. Літературні казки нашого краю. Мандрівний сюжет твору «Казка про Ксеню і дванадцять місяців» Б. Лепкого.	1	125	
32	Повторення та узагальнення. Бесіда про твори, які вивчали упродовж I семестру й викликали найбільше роздумів, суперечок, зацікавлень.	1	129	

УРОК № 33

Тема. Із народної мудрості. Загадка як вид усної народної творчості. Розгляд змісту і форми загадок.

Мета: уміти відгадувати загадки, пояснювати логіку їх відгадування, розглядати і пояснювати особливості будови загадки, роль у ній метафори, вивчити напам'ять кілька загадок (на вибір), формувати шанобливе ставлення до кмітливості та мудрості нашого народу, осмислення ролі в сучасному світі цих якостей, розвивати афористичність і точність думки, увагу до вибору лексики власних суджень, виховувати любов до народної творчості.

Тип уроку: урок засвоєння нових знань.

Обладнання: виставка книг різноманітних літературних жанрів усної народної творчості, дидактичний матеріал (ілюстрації до загадок, картки).

Теорія літератури: загадка.

ХІД УРОКУ

I. Організація початку уроку.

Привітання, перевірка стану готовності учнів до уроку.

II. Актуалізація та корекція опорних знань, умінь, навичок.

Бесіда.

— Пригадайте, діти, казку «Мудра дівчина». Про що йдеться у цьому творі?

— Які загадки загадував пан дівчині?

— Що допомогло Марусі правильно відгадати загадки? (*Розум, кмітливість, спостережливість, творча фантазія*).

III. Повідомлення учням теми, мети і завдання уроку.

Учні записують тему уроку в зошити.

IV. Сприйняття та усвідомлення нового матеріалу.

1. Слово вчителя.

— Загадки — одна з найпоширеніших форм пізнання навколишнього світу. Саме через них передавалися життєвий досвід і знання, вони мали велике значення для виховання дітей. Слово «загадка» — давнього походження, можливо, походить від слова «гадати», що означає «роздумувати, міркувати».

Загадки є надзвичайно поетичними. Наприклад, народ порівнює сонце із золотою діжею, місяць — із пастухом, зірки — із незліченними вівцями, літака — з птахом. Це є своєрідним уявленням народу про Всесвіт: небо, зорі, місяць, сонце.

2. Евристична бесіда.

— Чи любите ви загадувати і відгадувати загадки?

— Про що найчастіше в них йдеться? (*Про людей, природу, рослинний і тваринний світ, речі побуту тощо.*)

— Чим можна пояснити таке змістове розмаїття загадок?

— Якими є загадки за розміром?

3. Проблемне запитання.

— Спробуйте дати визначення загадки.

— Порівняйте його із визначенням, поданим у ваших підручниках (стор. 143). Що ви дізналися нового про загадки?

— Запишіть визначення у зошити.

4. Орієнтовний ідейно-художній аналіз загадки.

— Яку спостережливість треба було мати, щоб спочатку побачити, а потім скласти таку загадку.

Дата .....

Клас .....

Додатковий матеріал .....

до уроку .....

Прийшла дівка з гір,
Несла на собі сім шкір;
Як їх розбирали,—
Всі над нею ридали.

— Чому в поданій загадці цибуля названа дівкою, над якою всі плачуть, а лушпиння — шкірою? (Ця загадка виникла в результаті порівняння і зіставлення шкірок цибулі з одягом дівчини. У рядках твору є співзвучні слова *гір* — *шкір*, *розбирали* — *ридали*.)

5. Проблемне запитання.

— Що допомагає нам відгадувати загадки? (Предмет, який загадується, порівнюється з іншим, схожим на нього; описується його зовнішній вигляд, властивості чи матеріал, з якого він зроблений тощо.)

— Уявіть картину, яка б відобразила зміст загадки «Без рук, без олівця— малює без кінця». Про що насправді йдеться у загадці?

— Хіба може мороз малювати?

6. Пояснення вчителя.

— Звичайно, мороз — явище природи, а не людина, тому він не може малювати. Але в сильний мороз на шибках вікон з'являються химерні візерунки, схожі на мазки пензлем.

У цій загадці використано прийом, коли властивості одного предмета переносяться на інший.

Такий художній засіб називається **метафорою**. Вона близька до порівняння, однак у порівнянні є те, що зіставляється, і те, з чим зіставляється (*очі, наче волошки*), а в метафорі — лише те, з чим зіставляється (*сонце сходить*).

Метафора увиразнює мову, робить її образною, а в художньому творі допомагає яскравіше, поетичніше передати якусь рису, властивість предмета чи явища.

7. Практичне завдання.

— Знайдіть приклади використання метафори у загадках, вміщених у підручнику, та поясніть її роль у них.

VI. Узагальнення та систематизація знань.

Вікторина «Відгадай» (учитель загадує загадки, учні намагаються якнайшвидше відповісти).

1. У якому лісі нема листя? (У хвойному.)
2. Зубів не має, а кусає. (Кропива.)
3. Не розбивши горщика, не з'їси кашки. (Горіх.)
4. У кого кам'яна сорочка? (У черепахи.)
5. Якої пряжі нема в продажі? (Павучої.)

VII. Підбиття підсумків уроку, оцінювання учнів.

— **Інтерактивна вправа «Мікрофон»** (учитель, використовуючи певний предмет у ролі мікрофона, задає учням запитання).

- Що нового ви дізналися про загадки?
- Визначте тематику загадок.
- Що таке метафора?
- Наведіть приклади метафори.

VIII. Повідомлення домашнього завдання.

1. Обсяг домашнього завдання для обов'язкового виконання:

вивчити напам'ять п'ять загадок (на вибір) різної тематики.

2. Обсяг домашнього завдання для виконання за бажанням:

- для учнів достатнього рівня навченості: вміти аналізувати вивчені загадки;
- для учнів високого рівня навченості: скласти ребус.

УРОК 70

Дата .....

Тема. Повторення та узагальнення. Бесіда про твори, які вивчали упродовж року й викликали найбільше роздумів, суперечок, зацікавлення.

Клас .....

Мета: повторити та узагальнити відомості про письменників і твори, які вивчали упродовж року; закріпити вміння висловлювати власні міркування про улюблені твори; сформувати усвідомлення того, що власна думка і власна позиція — важливі риси характеру особистості, розвивати вміння акумулювати власні знання під час опрацювання завдань; виховувати любов до рідного слова, народу, його культури, до природи рідного краю.

Додатковий матеріал .....

до уроку .....

Тип уроку: урок узагальнення і систематизації знань, урок-гра «КВК».

Обладнання: виставка художніх творів та портретів письменників, творчість яких вивчали впродовж року, учнівські малюнки, музичне оформлення.

Хід уроку

I. Організація початку уроку.

Привітання, перевірка стану готовності учнів до уроку.

II. Повідомлення теми, мети, завдань уроку та мотивація учіння.

1. Слово вчителя.

— Ось ми і завершили з вами вивчення української літератури у 5 класі. Сьогодні ще раз згадаємо твори, які вивчали упродовж цього періоду. А зробимо це у формі гри «КВК». Чи любите ви змагатися?

2. Учні записують тему уроку в зошити.

Клас об'єднується у дві групи — команди, які є рівноцінними за творчим, науковим та комунікативним потенціалом. Кожна команда обирає капітана і придумує назву.

III. Відтворення й узагальнення понять і засвоєння відповідної системи знань.

1. Методичний прийом «Місткий кошик».

На аркуші паперу учні малюють кошик, на якому їм слід записати назви усіх вивчених творів. Через певний час учитель просить припинити записи. Учні з різних команд по черзі зачитують слова. Решту школярів викреслюють назви, які повторюються в їхніх записах. Перемагає та команда, учасник якої записав найбільше назв вивчених творів.

2. Конкурс «Естафета». Методичний прийом «Лото».

Великими літерами на картках записано визначення вивчених літературознавчих термінів. Далі аркуші розрізають так, щоб на кожній частині паперу залишилися окремі слова. Розрізані частини лото у двох екземплярах перемішують на столі. Учитель викликає по одному учаснику з кожної команди.

Завдання: скласти визначення, на окремій картці записати термін (за складанням визначень слідує рефері). Цей конкурс може проходити естафетою. Картки лото розкладають на трьох столах (наприклад, на першому столі треба скласти визначення до слова «епітет», на другому — «порівняння», на третьому — «метафора»). Учасники біля наступного столу приступають до роботи тільки тоді, коли записано перший термін у картку і т. д. Перемагає та команда, котра першою здає картку з термінами.

3. **Конкурс «Розминка».** Беруть участь усі гравці команд, виконуючи тестові завдання (стор. 277–278 у підручнику).

4. **Конкурс капітанів «Упізнай персонажа».**

Учитель загадує ім'я персонажа. Представник команди — капітан — ставить учителю приблизні запитання про героя твору, не називаючи його. Назвати можна лише раз. Учитель відповідає лише «так» чи «ні». Виграє та команда, капітан якої відгадає ім'я, задавши меншу кількість запитань.

Наприклад.

Розпочинає учень.

- Цей персонаж — людина?
- Так.
- Цей герой — чоловік?
- Так.
- Він із оповідання «Лось»?
- Ні.
- Він полював на вовка?
- Так.
- Це Василь Чепіжний?
- Так.

5. **Конкурс «Несподівана зустріч».**

Уявити ситуацію і розіграти діалог при зустрічі братів-підберезників з оповідання «Лось» Є. Гуцала і Сашка з повісті «Сіроманець» М. Вінграновського (для 1 команди) і діалог при зустрічі дядька Шпичака з оповідання «Лось» Є. Гуцала і Василя Чепіжного з повісті «Сіроманець» М. Вінграновського (для 2 команди).

IV. Підбиття підсумків уроку.

1. **Визначення переможців гри «КВК».**

2. **Усна рефлексія.**

На уроці я...

- повторив ...
- узагальнив...
- зрозумів...

V. Повідомлення домашнього завдання.

Опрацювати список і зміст літератури для читання влітку.

Навчальне видання

Серія «Бібліотека вчителя»

КОГУТ Віра Миронівна, ДЕМЧУК Наталія Миколаївна

УРОКИ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

5 клас

Посібник для вчителя

Головний редактор *Богдан Будний*
Редактор *Надія Бульчак*
Обкладинка *Володимира Басалиги*
Комп'ютерна верстка *Ольги Кравчук*

Підписано до друку 02.09.2013. Формат 60×84/8. Папір офсетний.
Гарнітура Таймс. Умовн. друк. арк. 30,7. Умовн. фарбо-відб. 30,7.

Видавництво «Навчальна книга – Богдан»
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного
реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції
ДК № 4221 від 07.12.2011 р.

Навчальна книга – Богдан, просп. С. Бандери, 34а, м. Тернопіль, 46002
Навчальна книга – Богдан, а/с 529, м. Тернопіль, 46008
тел./факс (0352)52-06-07; 52-19-66; 52-05-48
office@bohdan-books.com
www.bohdan-books.com

ISBN 978-966-10-3543-9

9 | 789661 | 035439 |